

Ei paskempi

Margareta Rönnerberg, *Siistiä! Ns. roskakulttuurista. Alkuteos: Skitkul! Om sk skräpkultur (1988/89). Suomennos: Arvi Tamminen. Helsinki: Like 1990.*

Ruotsalainen lastenkulttuurintuntija Margareta Rönnerberg julkaisi vuonna 1989 kirjan Skitkul!, joka ilmestyi jo viime keväänä suomeksi otsikolla Siistiä! ns. roskakulttuurista. Kirja on oikeastaan kokoelma artikkeleita, joita Rönnerberg kirjoitti 80-luvun mitaan erinäisiin alan lehtiin.

Kautta teoksen toistuu eräs metodinen peruskuvio: erilaisten vastakohta-asetelmien osoittaminen ja hyödyntäminen niin teoriassa kuin analyysisäkin. Asettamalla vastatusten aikuisten arvokkaana pitämän lastenkulttuurin ja populaarin roskakulttuurin Rönnerberg tutkii lasten mahdollisuuksia luoda omaa ja omaehtoista kulttuuria sen tarjonnan pohjalta, joka ylipäättään on käsillä.

Teos jakaantuu laveasti kahteen kokonaisuuteen: (1) lukuihin, joissa pohditaan teoreettisemmin lastenkulttuurin ja etenkin sen yhden osa-alueen eli roskakulttuurin (skräpkultur) luonnetta, merkitystä ja vaikutusta lasten (ja aikuisten, etenkin kasvattajien, keskuudessa); (2) toiseksi tarkastellaan analyttisesti joitakin tämän edellämainitun alueen ilmiöistä, kuten Rambo, He-Man ja Transformers (lelut ja tv-sarjat), Disneyn piirroselokuvat ja kokoillan elokuvasadut, kytkennät sarjakuvan ja elokuvan/tv:n kesken (Liisa ihmemaassa, Tintti, Tenavat), SKY-Channelin lastenohjelmat jne.

Teoreettisiin teksteihin (joiden teoreettisuus ei ole kuivaa, vaan varsin havainnollista ja sitä paitsi hyvin johdonmukaista) tämä tuo tiettyä kaavamaisuutta, mutta toisaalta kieltämättä myös selkeyttä. Analyysiin se taas tuo kätevän välineen pilkkoa tarkasteltava kokonaisuus käteen käypiin osasiin.

Rönnerbergin ideologinen asema on "lapsellisen, infantiilin kulttuurin" puolesta ja puolella. Tällöin tarkastelun keskipisteessä on aina nykypäivän maailmassa elävä lapsi, jolle juuri nykyisyys on olennaista siinä missä aikuiset joko haikailevat menneeseen takaisin tai vain vapisevat tulevaisuuden pelosta. Tässä nyt-korostuneisuudessa on keskeisenä piirteenä se, että kokemustarve on lasten kannalta ensisijaista (vastakohtana tiedontarpeelle). Tämä kaikki ilmenee siinä, miten tämän päivän lapset käyttävät tämän päivän audiovisuaalista roskakulttuuria.

Toinen keskeinen seikka, joka nitoo erilliset ar-

tikkelit toisiinsa on Rönnerbergin tapa kaiken aikaa korostaa kuva- ja kielikeskeisten kulttuurien keskinäisiä suhteita ja etenkin (käyttämällä erilaista esimerkkimateriaalia) kuvakulttuurin merkitystä osana tuota lasten "roskakulttuuria" (lainausmerkeissä siksi, että Rönnerberg tietysti käyttää "roskan" käsitettä ironisesti, mikä näkyy muun muassa siinä, miten hän sen "määrittelee": "Roskakulttuuri on lapsihuora anonyymien massan suurkaupungissa").

Rönnerbergin pyrkimyksenä on "madaltaa" oma näkökulmansa niin lähelle lapsen näkökulmaa kuin mahdollista; yrittää tarkastella niinsanotun lastenkulttuurin kenttää omana maailmanaan. Asemointi johtaa kirjoittajan varsin pian havaitsemaan, että todellisuuden nykyhetkessä elävät lapset eivät halua astua heille tarjoihtuun lastenkulttuurin maailmaan, vaan pikemminkin pakenevat sitä populaarikulttuurin alueella tarjolla olevien tuotteiden pariin.

Syy tähän on pelkistettävissä hyvin yksinkertaisella tavalla: siinä missä aikuissivistyneistön tarjoama lastenkulttuuri korostaa tiedon tärkeyttä, populaarikulttuurissa ensisijaista on kokemus. Tällainen kokemustarve määrittää sitten pitkälle esimerkiksi sen, mitä, miten ja missä lapset käyttävät audiovisuaalista "roskakulttuuria" (televisio, video, radio, äänilevyt jne.) osana oman arkipäivänsä elämää. Toiseksi tämä määrittää sen, millaisen muodon tuo käyttö saa. Rönnerbergin mukaan tuo muoto on leikki ja peli.

Perinteisen lastenkulttuurin alueella tällainen "roskakulttuuri" on tavallisesti puettu Ison Pahan Suden vaatteisiin. Mielenkiintoista tämä on jo sikäli, että kulttuuriteoriassa laajemmin populaarikulttuuri varsin varhain 1800-luvulla määrittyi sellaisten käsitteiden muodossa, jotka olivat usein naisen liittyviä. Klassinen esimerkki lienee Flaubertin aikansa populaariromaaneja ahminut Rouva Bovary. Tällä tavalla asetetusta lapsen näkökulmasta korkeaa taidetta edustavat "tädit" ja roskakulttuuria taas "(namu)sedät". Rönnerberg on sujuvalla tavalla terävä ja kärkevä kirjoittaja; vasta-asetteina kulttuuritietien suhteen on tietenkin täysin tietoista.

Tässä sadussa Rönnerberg julistautuu Punahilkaksi, joka ei Pahaä Sutta pelkää, pikemminkin päinvastoin: Siistiä! -teoksen julkistamistilaisuudessa Turun Kirjakahvilassa viime toukokuussa Rönnerberg tun-

nustautui "parantumattomaksi kommunistiksi". Poliittiselta kannalta asetelma on tyypillisen ristiriitainen, sillä juuri vasemmallahan populaarikulttuuri on aina nähty kapitalistin veistämänä kultaisena vasikkana, jota tiedostavan työväenluokan tulisi viimeiseen asti karttaa.

Kaavamaiselle, lapselliselle, pinnalliselle ja typerälle roskakulttuurille on ikäänkuin itsestään ominaista se, että sen olemassaolo rakentuu pikemminkin kuvallisten (ja äänellisten) kuin kielellisten tuotteiden varaan. Eri muodoissaan nämä tuotteet ovat helposti saatavilla: niitä tulee radiosta, televisiosta ja kuvalehdistä; niitä voi ostaa kioskilta ja kaupoista. Koko tämän alueen keskeisin merkitys tuntuu kiteytyvän ajan käsitteeseen. Lyhyesti, se on nykyhetken kulttuuria, tämän päivän, tämän hetken, tässä-olemiseen liittyvän kokemisen kulttuuria.

Ajallinen rakenne tarjoaa yhden selityksen sille, miksi "roskakulttuuri" on niin tärkeää ja tarpeellista juuri lapsen kannalta: lapsena olemisessa nykyisyys on olennaisempaa verrattuna siihen, miten aikuiset hukkaavat nykyisyytensä joko haikailemalla menneisyyteen (tyyliin "Kyllä ennen vanhaan kaikki oli sentään toisin") tai pelkäämällä tulevaisuutta. Kyse on siis tässä-ja-nyt käsillä olevien mahdollisuuksien käytöstä ja tarpeesta yrittää selviytyä arkipäivän ongelmista, paineista ja peloista, jotka etenkin lapsille ovat useimmiten vielä varsin konkreettisia.

Tässä-ja-nyt -kokemuksen lisäksi keskeistä on juuri tuo leikinomainen käsittely: lapset eivät ole populaarikulttuurin massatuotannon tahdottomia uhreja tai sen joutilaisuutta korostavan elämänasenteen viattomia maalitauluja. Roskakulttuuri on yksi lapsen - varsin mustavalkoista arkipäivää (yhtäällä koti, toisaalla päiväkotitai koulu) - jäsentävistä ja sen rutiinia rikkovista alueista.

Roskakulttuuri on areena, joka tarjoaa erilaisia valinnan- ja yhdistelyn mahdollisuuksia. Miten ne toteutuvat taas riippuu paljolti niistä yhteyksistä, joissa tuon kulttuurin elementtejä käsitellään, tulkitaan ja uudelleenluodaan. Eli lyhyesti, siinä missä perinteisen lastenkulttuurin alueella lapset ovat vastaanottajia (katsojia, kuuntelijoita, lukijoita), roskakulttuurin alueella he ovat käyttäjiä.

Rönneberg on kasvatusta, opetusta, suojelua ja etenkin "jalostamista" vastaan. Hänen mielestään lasten pitäisi antaa olla lapsia (eikä tyrkkiä aina jonnekin muualle - kuten kohti aikuisuutta) ja ennen kaikkea nauttia tuosta lapsena olemisestaan. Puhuttaessa lastenkulttuurista ja roskakulttuurista tulisi muistaa, että lapset pyrkivät selviytymään nykyhetken ongelmista, paineista ja peloista, jotka ovat useimmiten vielä varsin konkreettisia.

Jukka Sihvonen